

LUGU SÕJAST JA RAHUST

INDREK ROHTMETS

„AFGANISTANI ARMID“. Režissöör ja operaator: **Ivar Heinmaa**, stsenaarist ja toimetaja: **Margit Kilumets**, helilooja: **Mallar Prandi**, jutustaja: **Indrek Taalmaa**, montaaž: **Ivar Heinmaa** ja **Rainer Kask**, produtsent: **Riina Sildos**. Beta SP, 53 min, värviline. © Amrion OÜ, 2005.

Ivar Heinmaa lavastajadebüüt tõsielufilmis on igati korda läinud. Tegemist ei ole ainult jutustusega kahest noorest mehest, kes nende jaoks sügavalt võõras sõjas pidid kannatama. See on lugu sõjast üldse ja lugu ka inimeseks olemisest sõjakeerises. Sõja lõpp tähendab harva, et rahu on saabunud. Rahuaja inimesed ei mõtle sellele tihti.

Seaküla Simson, Ivar Heinmaa, Margit Kilumets ja Leino Juhkam Afganistanis 2004. aasta augustis.

Ivar Heinmaa Afganistanis filmimas.

Kui sõtta, siis sõtta...

Mäletan, et kui N Liidu dessantväed 1979. aasta jõulude aegu Afganistani ründasid ja riigipöörde korraldasid, sünnitas see samm toleaegetes riigialamates parasjagu nõutust. Mis see siis nüüd oli? Milleks Brežnevile see sõda? Telemajas, kus ma siis töötasin, arutati asja risti ja põigiti. Afganistanis toimuva kohta saabuv info oli äärmiselt lünklik ja terve mõistuse jaoks arusaamatu. Eestlastele omase pragmaatilisusega arvas suurem osa arutlejaid, et küllap on see sekkumine seotud mingite maa-varadega või muu omakasuga. Venelane läks sinna oma kahanevaid varusid täiendama ja uusi juurde hankima, leiti ikka ja jälle. Ent leidus ka teistsuguseid vaatekohti. Ühel sellisel kuluaarivestluses ütles toleaeagne kogenud ja karastunud väliskommentaator **Vambola Põ-**

der tema ümber kogunenud uudishimulikele, et tegelikult ei tasu sealt Afganistanist suurt muud midagi peale kaamelisita otsida.

Ka **Ivar Heinmaa** filmi „**Afganistani armid**“ kaks peategelast ei taibanud, miks tuli neil ja kümmeaasta jooksul kokku veel ümmarguselt paarisajal tuhandel noorel mehel oma nahk kaugel võõral maal turule viia. Filmi algus on siiski tunduvalt sõjakam kui lõpp. Tuntud skulptor **Aivar Simson**, keda avalikkus tunneb paremini **Seaküla Simsonina**, ei salga, et dessantvägedesse teenima minek oli muu hulgas sutike ka romantikaga seotud. Ikka parem kui niisama mees, õpib vähemalt kaklema, mis võib elus ikka ära kuluda. Afganistani satub Simson kohe konflikti algul ja eskaleeruv sõda kisub teda kiiresti kaasa. „Pidasime ennast neist kesk-

aegsetest vennikestest ikka paremaks ja nende mahakõmmutamise tundus olevat igati õigustatud, sest ega nemad poleks ka meile armu andnud," meenutab Simson.

Simson rõhutab sõja muserdavat toimet inimese mõttemaailmale. Kes on tapnud, see on kohe ka teine inimene. Mehed lähevad sõtta noorelt ja tulevad koju vanalt, kui tulevad. Simson leiab kogunisti, et kui ta poleks pärast koju naasmist kunstile pühendunud, siis oleks ta tõenäoliselt raisku läinud. Kas põhja joonud või vangi sattunud või omadega niisama ummikusse jooksnud nagu kümned tuhanded teised Afganistani sõja veteranid. „Kümme aastat kulus, enne kui agressiivsus mu sees järele hakkas andma, unenägudes olen sõjas olnud veel kakskümmend kolm aastatki hiljem," kinnitab Simson.

Filmi teine peategelane, **Leino Juhkam**, on veidi teisest puust kui Simson ja teistsugune on ka tema sõjakogemus. Leino Juhkam sattus Afganistani 1980. aastate teisel poolel ning teenis seal snaipri ja kuulipildurina. Kogu tema elu ja maailma aga pööras pea peale tema teele sattunud maamiin. Filmis kirjeldab ta korduvalt hetke, mil reaalne sõda Afganistanis tema jaoks lõppes. Ikka ja jälle meenutab ta ühtäkki veripunaseks muutunud päikest. Tal tuleb jätkata raskelt vigastatud jalutu mehena, elu aga läheb edasi ja Leino elutahtes ei saa kahtlust tekkida ühelgi filmi vaatajal. Ta on oma saatusest üle, ainuke, millega on ikka ja jälle olnud raske toime tulla, on sõjamälestused. Haavata saamine on teda kogu aeg unenägudes kummitanud. Ta ütleb, et ta just nagu polekski Afganistanist ära, sest ta pole ise sealt ära tulnud, teda toodi.

Seitse päeva Kabulis viirastuste jälil

Raskuspunkt, millele film toetub, on peategelaste retk tänasesse Afganistani. Vaataja on Simsoni ja Leinoga juba tut-

vunud ning nüüd siirduvadki nad koraks sinna tagasi, kust on pärit vanad painajad – mälestused, unenäod, isegi košmaarid. Mõjuv stseen on Leino kü-laskäik arsti juurde, kus proovitakse uusi proteese. Need aitavad paremini reisiraskustega toime tulla ja suurendavad liikumisvabadust.

Ivar Heinmaa on endale nime teinud väga hea operaatorina, kelle põhiliseks ampluaaks on uudismaterjalide filmimine maailma arvukates kriisikolletes. Ta on töötanud peaaegu igal pool, kus viimasel kümnel-viieteistkümmel aastal on poliitiliste lahkarvamuste lahendamisel relvad appi võetud. Tänapäevane Kabul pole kindlasti nii ohtlik kui paarikümne aasta eest, kuid ilmselgelt ei ole see kõige stabiilsem piirkond. Ivaril on head silma ja kiire reageerimisvõime – filmis leidub suurepäraseid kaadreid oma kunagistel sõjatandritel ringi jalutavast Simsonist ja Leinost. Harva on nad kaadris üksi, ikka on kas tagaplaanil või neid ümbritsemas kohalikke inimesi.

Simson on reisi algul kriitiline, just nii nagu koduski. Neid „musti" ta Eestis näha ei sooviks. Leino sukeldub rohkem mälestustesse. Räägib ka sellest, kuidas ta tegelikult tahtis Kabuli tulla, samas aga pelgas ka seda reisi. Kuidas see elu-olu ikkagi käib? Otsitakse üles ka paik, kus Leinot saatuslik õnnetus tabas. Nüüd on seal kandis üleval ka mõned miinide eest hoiatavad tahvlid. „Siis polnud siin midagi säärast ja ega vist keegi teadnudki, kuhu neid miine täpselt oli pandud," tõdeb Leino.

Simson klaarib veidi ka hinge ja asetab oma dessantniku-madrusesärgi sur-nuaiale, kus oletatavasti puhkab temaga ühes väeosas teeninud mehi. Meenutused hukkunud sõbrast on väga valusad.

Meeldejääv detail on ka Simsoni viisi kohalikku suveniiripoodi, kus müüakse muu hulgas mitmesuguseid museaalseid relvi. Simson tõdeb, et ku-

Leino Juhkam ja Seaküla Simson Afganistanis 2004. aasta augustis.

nagi meeldisid relvad talle väga, nüüd on ta pigem aga patsifist. Simson ei oleks enam just nagu päris sama mees, kes mõned kuud varem oma ateljees maailma asju lahkas. Surnuaias islami-sõdalaste mälestuseks üles seatud rohelisi lippe silmitsedes tõdeb ta, et neil meestel oli vähemalt õnn oma kodumaa vabaduse eest langeda, aga mis asja meie siin ajasime...

Finaal

Afganistani lugu leiab oma lõpu sügisesel Eestimaal. Mõlemad mehed on kodus tagasi, tegelevad oma igapäevaste asjadega ja kinnitavad just nagu ühest suust, et sõda on läbi. „Minu hinges pole nende vastu mingit viha,” tõdeb Afganistani poolkõrbes oma mõlemad jalad kaotanud Leino. „Mulle meeldisid väga nende lapsed, sellised siirad ja vahe-

tud,” lisab ta. „Nad on sündinud juba pärast seda sõda.”

Simson küsib, et miks need inimesed seal Kabulis nõnda rõõmsad on. See rahvas on ju tõesti kohutavalt kannatanud. „Mina igal juhul tegin nendega nüüd rahu!”

IVAR HEINMAA (sünd. 8. II 1965 Tallinnas) on õppinud Tallinna Pedagoogikaülikoolis kehakultuuri. Töötanud 1987 – 1990 ETVs, 1990 – 1992 videostuudiotest *Maurum* ja 1992 – 2001 *Guvatrak* filmioperaatorina. Aastast 2001 on ta vabakutseline, teinud koostööd BBC, YLE, STV ja mitmete teiste Euroopa telekanalitega. Filminud 80 riigis, olnud sama palju kordi või rohkemgi tegutsevates sõjakolletes, sh 50 korda Jugoslaavias ja 20 korda Tšetšeenias. 1994. aastast olnud 60 filmi operaator. „*Afganistani armid*“ on Heinmaa autorifilm.